
Basiscompetenties en competentieversterking van Vlaamse werklozen en werkenden: een onderzoek op basis van PIAAC

In het recente Vlaams loopbaanakkoord (SERV, 2012) krijgt het inzetten op competentieversterking en inzetbaarheid een voorname rol. Bij werkzoekenden wil de Vlaamse overheid de teloorgang van competenties zoveel mogelijk reduceren door in te zetten op opleiding en werkervaring. Ook bij werkenden wordt opleiding gezien als een belangrijke factor om de inzetbaarheid te verhogen en de doorlooptijd op de arbeidsmarkt te verlengen. Zowel voor werklozen als werkenden wordt er van uit gegaan dat opleiding de competentiekloof tussen de zwakkere en sterkere profielen op de arbeidsmarkt kan verkleinen. In 2013 werd PIAAC gelanceerd, een internationaal vergelijkend onderzoek naar de geletterdheid, gecijferdheid en het probleemoplossend vermogen van volwassenen tussen 16 en 65 jaar. Op basis van deze databron bekijken we in dit artikel in hoeverre we zicht kunnen krijgen op de rol van opleiding in het versterken van competenties. We werken hiertoe in twee stappen. In een eerste stap bepalen we welke groepen werklozen en werkenden een zwakker of sterker competentieprofiel hebben in termen van geletterdheid, gecijferdheid en probleemoplossend vermogen. In een tweede stap bestuderen we of het volgen van opleiding kan helpen om de vaardighedenkloof tussen zwakkere en sterkere profielen binnen de groepen werklozen en werkenden te verkleinen.

Basisvaardigheden in PIAAC gedefinieerd

PIAAC (Programme for the International Assessment of Adult Competencies) is een uitgebreide, internationale bevraging waarbij drie sleutel- of basisvaardigheden een centrale rol krijgen en worden getest bij volwassenen tussen 16 en 65 jaar. De basisvaardigheden zijn geletterdheid, gecijferdheid en probleemoplossend vermogen in een technologierijke omgeving. Alle drie deze vaardigheden worden als cruciaal beschouwd om volwaardig te kunnen deelnemen aan de huidige samenleving. Geletterdheid wordt gedefinieerd als “de vaardigheid om geschreven teksten te begrijpen, te evalueren, te gebruiken en er zich op zo’n manier mee in te laten dat men kan deelnemen aan de maatschappij, de eigen doelen kan realiseren en de eigen mogelijkheden en kennis kan ontwikkelen” (Cincinnati & De Meyer, 2013). Gecijferdheid duidt op “de vaardigheid om toegang te krijgen tot wiskundige informatie en ideeën en deze te

gebruiken, interpreteren en erover te communiceren zodat men zich kan engageren met de verschillende wiskundige verwachtingen in het dagelijkse leven en ermee kan omgaan” (Cincinatti & De Meyer, 2013). Probleemoplossend vermogen in technologierijke omgevingen (hierna verder afgekort als probleemoplossend vermogen) wordt omschreven als “de vaardigheid om digitale technologie, communicatiemiddelen en netwerken te gebruiken om informatie te verzamelen en te evalueren, zodat men met anderen kan communiceren en praktische taken kan uitvoeren” (Cincinatti & De Meyer, 2013). Elk van deze vaardigheden wordt gemeten op een continue schaal gaande van 0 tot en met 500, waarbij een hogere score wijst op een hogere vaardigheidsbenutting. De vaardigheidsschalen kunnen eveneens worden voorgesteld door vaardigheidsniveaus. Geletterdheid en gecijferdheid omvatten zes vaardigheidsniveaus, terwijl probleemoplossend vermogen vier niveaus behelst (box 1).

Box 1.

Drie basisvaardigheden opgedeeld naar niveaus

Geletterdheid en gecijferdheid:	
ONDER NIVEAU 1:	0-175
NIVEAU 1:	176-225
NIVEAU 2:	226-275
NIVEAU 3:	276-325
NIVEAU 4:	326-375
NIVEAU 5:	376-500
Probleemoplossend vermogen:	
ONDER NIVEAU 1:	0-240
NIVEAU 1:	241-290
NIVEAU 2:	291-340
NIVEAU 3:	341-500

Bron: PIAAC

In Vlaanderen namen 4983 respondenten deel. In de PIAAC dataset werden gewichten aangemaakt zodat de resultaten representatief zijn voor de Vlaamse bevolking op vlak van geslacht, leeftijd en provincie. In alle onderstaande analyses gebruiken we een gewogen dataset. In PIAAC geven 222 van de Vlaamse respondenten aan werkloos te zijn. Daarnaast zijn er 3386 respondenten die

werknemer zijn of een zelfstandige statuut hebben en die we als werkenden beschouwen.

Competentiever verschillen werklozen

Het inzetten op competentieversterking is één van de belangrijke aspecten uit het loopbaanakkoord om de overgang van werkloosheid naar werk te kunnen verbeteren (SERV, 2012). Vooraleer ingezet kan worden op competentieversterking moet eerst gedetecteerd worden waar het verschil in competenties bij werklozen het grootst is. Op een globaal niveau blijkt dat de competenties tussen Vlaamse werklozen en werkenden niet zo veel verschillen. Toch kunnen we verschillen verwachten als we inzoomen op specifieke categorieën werklozen. Vandaar dat we ook de drie basisvaardigheden van werklozen – geletterdheid, gecijferdheid en probleemoplossend vermogen – uitgesplitst naar enkele achtergrondkenmerken bekijken (tabel 1). Tabel 1 toont de scores op de basisvaardigheden, niet gecontroleerd voor achtergrondkenmerken. Uit de tabel blijkt dat werklozen gemiddeld 257 scoren op geletterdheid, 261 op gecijferdheid en 269 op probleemoplossend vermogen. Dit stemt overeen met niveau 2 voor geletterdheid en gecijferdheid en niveau 1 voor probleemoplossend vermogen (zie box 1). De hoogste scores op de drie basisvaardigheden worden opgetekend door de kortdurige werklozen, de mannen, de 16- tot 30-jarigen, de hogeschoolden en de niet-migranten.

In tabel 2 bekijken we of de scores op de basisvaardigheden significant verschillen naargelang de achtergrondkenmerken. De scores zijn telkens gecontroleerd voor de overige achtergrondkenmerken.¹ De tabel toont aan dat de basisvaardigheden van werklozen niet significant verschillen naar werkloosheidsduur of geslacht. Aangezien werklozen hun competenties meestal minder kunnen benutten of verder ontwikkelen naarmate ze langer werkloos zijn (Becker, 1964), wordt vaak verwacht dat competenties achteruit gaan naarmate iemand langer werkloos is. We kunnen deze veronderstelling echter niet bevestigen op basis van de PIAAC-data. We constateren wel significante verschillen naar leeftijd, opleidingsniveau en etniciteit. Zo blijken voornamelijk werkloze 50-plussers over significant minder basisvaardigheden te beschikken in vergelijking met werkloze 16- tot 30-jarigen. Vooral het

Tabel 1.

Gemiddelde scores op basisvaardigheden van Vlaamse werklozen uitgesplitst naar achtergrondkenmerken

Kenmerken	Geletterdheid	Gecijferdheid	Probleem oplossen
Algemeen	257 (niveau 2)	261 (niveau 2)	269 (niveau 1)
Werkloosheidsduur			
– 0-6 maanden	267	274	275
– > 6 maanden	261	271	264
Geslacht			
– Man	261	267	272
– Vrouw	253	255	268
Leeftijd			
– 16-30 jaar	271	271	283
– 31-49 jaar	252	261	264
– 50-plus	248	251	250
Opleidingsniveau			
– Kortgeschoold	238	240	247
– Middengeschoold	262	266	270
– Hooggeschoold	290	294	303
Etniciteit			
– Niet-migrant	264	267	273
– Eerste of tweede generatie migrant	232	241	255

Bron: PIAAC

Tabel 2.

Scoreverschillen in basisvaardigheden van Vlaamse werklozen uitgesplitst naar achtergrondkenmerken

Kenmerken	Geletterdheid	Gecijferdheid	Probleem oplossen
Werkloosheidsduur¹ (ref. = 0-6 maand werkloos)			
– > 6 maanden	-9	-7	-6
Geslacht² (ref. = man)			
– Vrouw	-7	-11	-4
Leeftijd² (ref. = 50-plus)			
– 31-49 jaar	+13*	+17*	+16
– 16-30 jaar	+25**	+20*	+34**
Opleidingsniveau² (ref. = hooggeschoold)			
– Middengeschoold	-33**	-32**	-37**
– Kortgeschoold	-53**	-55**	-57**
Etniciteit² (ref. = niet-migrant)			
– Eerste of tweede generatie migrant	-30**	-25*	-18*

Noten:

– ** p < .01; * p < .05; + p < 0.10

– ¹ resultaten gecontroleerd voor de overige achtergrondkenmerken; ² resultaten gecontroleerd voor overige achtergrondkenmerken behalve werkloosheidsduur

Bron: PIAAC

probleemoplossend vermogen in een technologierijke omgeving is lager bij de werkloze 50-plussers. Middengeschoolden (diploma hoger (post-)secundair onderwijs) en kortgeschoolden (maximaal niveau lager secundair onderwijs) laten significant lagere gemiddelde vaardigheidsscores optekenen dan hooggeschoolden (diploma hoger onderwijs). Hooggeschoolde werklozen scoren op die manier gemiddeld een niveau hoger op de drie basisvaardigheden in vergelijking met kortgeschoolde werklozen. Ook niet-migranten halen hogere scores op de basisvaardigheden ten opzichte van eerste of tweede generatie migranten. De laagste competentiescores zijn derhalve op te tekenen bij werkloze 50-plussers, kortgeschoolden en migranten.

Competentiever verschillen werkenden

Ook bij werkenden kunnen we bestuderen welke groepen het zwakst of sterkst staan in termen van

basisvaardigheden. We splitsen daarom eveneens de basiscompetenties op naar enkele achtergrondkenmerken (tabel 3). Gemiddeld scoren de werkenden 281 op geletterdheid (niveau 3), 287 op gecijferdheid (niveau 3) en 282 op probleemoplossend vermogen (niveau 1).

In tabel 4 bekijken we of de scores op de basisvaardigheden significant afwijken naargelang de achtergrondkenmerken. Uit tabel 4 kunnen we afleiden dat net zoals bij de werklozen, ook bij de werkenden de 50-plussers, kortgeschoolden en migranten significant lagere scores laten optekenen dan respectievelijk de 16- tot 49-jarigen, de midden- en hooggeschoolden, en de niet-migranten. In tegenstelling tot bij de werklozen blijken vrouwen lager te scoren op de drie basisvaardigheden dan mannen. Een anciënniteit van meer dan 5 jaar in de huidige job zorgt voor een hogere score op geletterdheid en gecijferdheid in vergelijking met een korte jobanciënniteit (minder dan 5 jaar).

Tabel 3.

Gemiddelde scores op basisvaardigheden van Vlaamse werkenden (werknemers en zelfstandigen) uitgesplitst naar achtergrondkenmerken

Kenmerken	Geletterdheid	Gecijferdheid	Probleem oplossen
Algemeen	281 (niveau 3)	287 (niveau 3)	282 (niveau 1)
Anciënniteit in huidige job			
– 0-2 jaar	272	276	286
– 3 -5 jaar	279	282	291
– > 5 jaar	281	288	280
Geslacht			
– Man	282	294	285
– Vrouw	280	280	279
Leeftijd			
– 16-30 jaar	290	290	298
– 31-49 jaar	285	293	286
– 50-plus	268	274	260
Opleidingsniveau			
– Kortgeschoold	241	245	249
– Middengeschoold	269	276	271
– Hooggeschoold	305	313	298
Etniciteit			
– Niet-migrant	284	290	284
– Tweede generatie migrant	262	264	264
– Eerste generatie migrant	240	246	260

Bron: PIAAC

Tabel 4.

Scoreverschillen in basisvaardigheden van Vlaamse werkenden (werknemers en zelfstandigen) uitgesplitst naar achtergrondkenmerken

Kenmerken	Geletterdheid	Gecijferdheid	Probleem oplossen
Anciënniteit in huidige job¹ (ref. = 0-5 jaar)			
– > 5 jaar	+4*	+6*	-4
Geslacht¹ (ref. = man)			
– Vrouw	-6*	-18**	-9**
Leeftijd¹ (ref. = 50-plus)			
– 31-49 jaar	+12**	+12**	+20**
– 16-30 jaar	+22**	+16**	+35**
Opleidingsniveau¹ (ref. = hooggeschoold)			
– Middengeschoold	-36**	-38**	-28**
– Kortgeschoold	-60**	-65**	-46**
Etniciteit¹ (ref. = niet-migrant)			
– Eerste of tweede generatie migrant	-32**	-34**	-25**

Noten:

- ** p < .01; * p < .05; + p < 0.10
- ¹ resultaten gecontroleerd voor de overige achtergrondkenmerken

Bron: PIAAC

Tabel 5.

Scores op basisvaardigheden van Vlaamse werklozen die opleiding gevolgd hebben ten aanzien van werklozen die geen opleiding gevolgd hebben¹

	Geletterdheid	Gecijferdheid	Probleem oplossen
Algemeen	-3	-1	-2
Werkloosheidsduur			
– 0-6 maanden	+5	-1	+3
– > 6 maanden	-9	+5	-1
Geslacht			
– Man	-3	-4	-8
– Vrouw	-11	-8	-1
Leeftijd			
– 16-29 jaar	-7	-16	-13
– 30-49 jaar	+8	15	+12
– 50-plus	-13	-3	-11
Opleidingsniveau			
– Kortgeschoold	+20	+9	-6
– Middengeschoold	-12	-10	-8
– Hooggeschoold	-4	-12	-10
Etniciteit			
– Niet-migrant	+1	+6	+1
– Eerste of tweede generatie migrant	-23	-32	-19

Noten:

- ** p < .01; * p < .05; + p < 0.10
- ¹ resultaten gecontroleerd voor de overige kenmerken, behalve werkloosheidsduur

Bron: PIAAC

De rol van opleiding in het versterken van basiscompetenties bij werklozen

De Vlaamse overheid richt zich voornamelijk op instrumenten als opleiding, werkervaring en werkplekleren om competenties bij werklozen te versterken en hun overgang naar werk makkelijker te maken (SERV, 2012). In dit onderdeel bestuderen we de relatie tussen opleiding buiten het initieel onderwijs en basiscompetenties bij de verschillende groepen werklozen. Opleiding buiten het initieel onderwijs zoals gemeten in PIAAC bestaat uit het participeren aan workshops, seminars, (privé-)lessen, werkplekleren, open leren of afstandslernen tijdens de twaalf maanden voorafgaand aan de bevraging. Opleiding volgen kan zowel voor werkgerelateerde als persoonlijke of sociale doeleinden ondernomen worden en sluit leren via initieel schoolonderwijs uit. Van de 222 Vlaamse werklozen in PIAAC participeerde 23% aan opleiding. Als we kijken naar welke werklozen deelnamen aan opleiding, stellen we vast dat er geen significante verschillen waar te nemen zijn naar geslacht, leeftijd, onderwijsniveau of etniciteit. Anders gesteld, binnen de groep werklozen volgden mannen of vrouwen, 50-plussers of jongere leeftijdsgroepen, hoog-, midden- of laaggeschoolden, en migranten of niet-migranten even vaak een opleiding.

Tabel 5 toont aan dat werklozen die een opleiding genoten de voorbije twaalf maanden, geen significant hogere of lagere scores hebben op de basisvaardigheden dan werklozen die geen enkele vorm van opleiding genoten. Er zijn een aantal verklaringen mogelijk voor het ontbreken van een relatie tussen opleiding en basisvaardigheden. Een eerste verklaring is dat opleiding zoals gemeten in PIAAC in mindere mate impact heeft op *basis*competenties. Opleiding gemeten in PIAAC kan allerlei vormen aannemen: het kan gaan om opleidingen voorzien door VDAB zoals sollicitatietrainingen, taalcursussen en beroepsopleidingen; maar ook opleidingen die mogelijk niet-werkgerelateerd zijn vallen onder de PIAAC-meting, zoals bijvoorbeeld kookcursussen, fotografiecursussen, enzovoort. Gegeven dat slechts een beperkt aantal Vlaamse respondenten in PIAAC een werklozenstatuut bekleedt (222 van de in totaal 4986 Vlaamse respondenten), kunnen we geen opsplitsing maken naar het type opleiding gevolgd door de werkloze. Bovendien krijgen we in PIAAC geen specifieke

omschrijving van de genoten opleiding, zodat het niet te achterhalen valt of veel van de gevolgde opleidingen überhaupt een impact kunnen hebben op basiscompetenties. Zo lijkt het aannemelijk dat een deel van de gevolgde opleidingen eerder een impact heeft op andere competenties dan basiscompetenties, zoals onder meer beroepsspecifieke competenties en sollicitatievaardigheden. In PIAAC worden deze ruimere competenties echter niet gemeten, zodat we niet kunnen nagaan wat het verband is met opleiding.

Een tweede verklaring is dat opleiding werkt. Zo kan opleiding vooral gevolgd worden door werklozen die voor aanvang van de leeractiviteit minder goede basiscompetentiescores hebben. Het volgen van opleiding zou er zo voor kunnen zorgen dat de achterstand in basiscompetenties ingehaald wordt, zodat we finaal geen significante verschillen meer waarnemen in basiscompetenties tussen werklozen die wel of niet participeerden aan opleiding. Deze redenering wordt ondersteund door de manier waarop VDAB haar dienstverlening op werklozen richt. VDAB hanteert een systeem van sluitend maatpak, waarbij de intensiteit van begeleiding aangepast wordt naargelang de noden en het profiel van de werkloze. Werklozen die beschouwd worden als minder arbeidsrijp krijgen op die manier een intensiever begeleidingstraject, met remediërende acties als opleiding en sollicitatietraining. 'Zwakkere' werklozen kunnen bijgevolg meer opleiding aangeboden krijgen dan 'sterkere', meer zelfredzame werklozen.

De rol van opleiding in het versterken van basiscompetenties bij werkenden

Inzetbaarheid en competentiebeleid zijn sleutelwoorden in het Vlaamse beleid gericht op de transitie van werk naar werk (SERV, 2012). De Vlaamse overheid wil competenties van werkenden zo veel mogelijk versterken om overgangen van de ene job naar de andere job zo vlot mogelijk te doen verlopen, zowel binnen een organisatie als tussen verschillende organisaties, en om het uitredemoment uit de arbeidsmarkt zo lang mogelijk uit te stellen. Net zoals bij de werklozen hecht de Vlaamse overheid in dat opzicht veel belang aan de verschillende vormen van opleiding. Via PIAAC kunnen we in eerste instantie het aandeel werkenden in kaart

brengen dat opleiding volgde in de twaalf maanden voorafgaand aan de bevraging. Gezien het aantal werkende respondenten relatief groot is, kunnen we eveneens nagaan of de gevolgde opleiding jobgerelateerd was of een zekere duurtijd aannam (bijvoorbeeld meer dan twee volledige weken).

Tabel 6 toont aan dat 53% van de Vlaamse werkenden tussen 16 en 65 jaar in PIAAC één of meerdere vormen van opleiding volgde tijdens de twaalf maanden voorafgaand aan de bevraging. Dit percentage verschilt naargelang het opleidingsniveau, de leeftijd en de etniciteit van de respondent. Hooggeschoolden (71%) rapporteren significant vaker deelgenomen te hebben aan opleiding dan middengeschoolden (43%) of kortgeschoolden (27%). Ook niet-migranten (54%) en 31- tot 49-jarigen (57%) rapporteren hogere percentages op dit vlak dan respectievelijk migranten (42%) en 50-plussers (48%). Eerdere onderzoeken in Vlaanderen toonden reeds aan dat kansengroepen

zoals laaggeschoolden, migranten en 50-plussers gemiddeld minder participeren aan opleiding of levenslang leren (bijvoorbeeld Baert, De Rick, & Van Valckenborgh, 2004; Sels, Bollens, & Buyens, 2000; Wouters & Douterlungne, 2002). In dit opzicht wordt vaak gesproken over een Matteüseffect: groepen die een sterkere positie bekleden op de arbeidsmarkt volgen vaker opleiding en kunnen zich zo verder versterken dan degenen met een zwakkere positie, zoals kansengroepen. De verklaringen in de literatuur voor dit Matteüseffect zijn uiteenlopend. Enerzijds wijst onderzoek uit dat vooral kansengroepen een eerder negatieve connotatie hechten aan levenslang leren en dit vaker beschouwen als saai of dwangmatig (Baert et al., 2001). Bovendien geloven ze in mindere mate dat dit hun (professionele) leven zal verbeteren. Ze kunnen daarnaast ook minder vertrouwen hebben in eigen kunnen en zo een grotere psychologische drempel ervaren om leeractiviteiten op te starten. Anderzijds kunnen werkgevers de achtergrond

Tabel 6.

Aandeel Vlaamse werkenden (werknemers en zelfstandigen) dat opleiding volgde in de 12 maanden voorafgaand aan de bevraging

	Aandeel werkenden dat opleiding gevolgd heeft	Aandeel werkenden dat job-gerelateerde opleiding gevolgd heeft ¹	Aandeel werkenden dat langer dan twee weken opleiding gevolgd heeft ¹
Algemeen ¹	53%	33%	20%
Geslacht			
– Man (ref.)	52%	34%	20%
– Vrouw	55%	32%	20%
Leeftijd			
– 50-plus (ref.)	48%	34%	15%
– 31-49 jaar	57%**	34%	20%**
– 16-30 jaar	51%	30%	27%**
Opleidingsniveau			
– Hooggeschoold (ref.)	71%	40%	21%
– Middengeschoold	43%**	23%**	19%
– Kortgeschoold	27%**	25%**	15%
Etniciteit			
– Niet-migrant (ref.)	54%	33%	20%
– Eerste of tweede generatie migrant	42%**	35%	24%

Noten:

– ** p < .01; * p < .05; + p < 0.10

– ¹ Analyses enkel op werkenden die een opleiding gevolgd hebben

Bron: PIAAC

van een werknemer (zoals scholingsniveau, etniciteit en leeftijd) mee opnemen als criterium in hun opleidingsinvesteringsbeslissingen, waarbij ze er mogelijk van uit gaan dat bijvoorbeeld hoogopgeleiden beter schoolbaar zijn en zo ook de grootste productiviteitstoenames zouden kennen na opleiding (Sels, Bollens, & Buyens, 2000), waardoor ze ook meer investeren in deze groepen werknemers.

Tabel 6 wijst verder uit dat van de Vlaamse werkenden die participeerden aan opleiding, een minderheid van 33% leeractiviteiten ondernam die gerelateerd kunnen worden aan werk. De meeste opleidingen ontspringen met andere woorden aan een persoonlijk of sociaal motief. Hooggeschoolden

(40%) die deelnamen aan opleiding deden dit vaker vanuit een jobgerelateerd motief dan middengeschoolden (23%) of kortgeschoolden (25%). Daarnaast blijkt dat de meeste opleidingen eerder kort in doorlooptijd waren: 20% van de opleidingen duurde langer dan twee fulltime weken. Dit percentage lag bovendien significant lager bij 50-plussers (15%) in vergelijking met 31- tot 49-jarigen (20%) en 16- tot 30-jarigen (27%).

Tot slot bestuderen we de basisvaardigheden van werkenden uitgesplitst naar opleidingsdeelname en type opleiding tijdens de twaalf maanden voorafgaand aan de bevraging. In tabel 7 nemen we een positief verband waar tussen participeren aan

Tabel 7.

Scores op basisvaardigheden van Vlaamse werkenden (werknemers en zelfstandigen) die opleiding gevolgd hebben/een jobgerelateerde opleiding gevolgd hebben/een langdurige opleiding gevolgd hebben, vergeleken met werkenden die respectievelijk geen opleiding gevolgd hebben/geen jobgerelateerde opleiding gevolgd hebben/geen langdurige opleiding gevolgd hebben¹

Opleiding	Geletterdheid			Gecijferdheid			Probleem oplossen		
	Alle	Job-gerelateerd	> 2 weken	Alle	Job-gerelateerd	> 2 weken	Alle	Job-gerelateerd	> 2 weken
Algemeen ¹	+6**	+1	+0	+9**	+1	-2	+8**	-0	+3
Anciënniteit in huidige job									
- 0-5 jaar	+7**	+1	-5	+10**	+1	-8	+7*	+2	-1
- > 5 jaar	+5**	+2	+2	+9**	+1	+1	+8**	-1	+4
Geslacht									
- Man	+6**	-0	+0	+10**	-1	-4	+10**	-2	+1
- Vrouw	+5*	+2	+0	+8**	+2	+0	+6*	+1	+4
Leeftijd									
- 50-plus	+6*	+5	+2	+10**	+7	+2	+7*	+5	+5
- 31-49 jaar	+6**	+1	+1	+10**	+0	-2	+9**	-1	+4
- 16-30 jaar	+5	-0	-2	+6	-1	-3	+6*	+0	-1
Opleidingsniveau									
- Hooggeschoold	+3	+1	-0	+7*	-0	-1	+5*	-1	+3
- Middengeschoold	+7**	+3	-0	+10**	+4	-4	+11**	+4	+0
- Kortgeschoold	+10*	+4	+12	+12*	+4	+6	+7	+1	+17
Etniciteit									
- Niet-migrant	+5**	+1	+0	+8**	+1	-2	+7**	-0	+3
- Eerste of tweede generatie migrant	+19*	+6	+4	+28**	-5	-4	+20**	-6	+5

Noten:

- ** p < .01; * p < .05; + p < 0.10

- ¹ resultaten gecontroleerd voor de overige achtergrondkenmerken

Bron: PIAAC

opleiding en de scores op de basisvaardigheden voor bijna alle groepen werkenden. Wat kunnen we hieruit afleiden? We zouden dit gevonden verband kunnen verklaren door te stellen dat opleiding doeltreffend is voor werkenden en er voor zorgt dat hun basiscompetenties versterkt worden. Verder investeren in opleiding is dan de boodschap. Het is echter eveneens mogelijk dat het gevonden verband veroorzaakt wordt door een selectie-effect: de hogere score is te wijten aan de verschillen in achtergrondkenmerken van deelnemers en niet-deelnemers. Op basis van voorgaand onderzoek lijkt het eveneens aanneembaar dat we hier opnieuw een Matteüeffect waarnemen: degenen die initieel (voor de start van de leeractiviteiten) de hoogste scores op de basisvaardigheden hebben, zijn ook degenen die vaker opleiding ondernemen en zich zo verder kunnen versterken. Met andere woorden, een selectie-effect én een opleidingseffect samen maken de sterken sterker. Dit inzicht vertaalt zich in een andere boodschap: meer investeren in opleiding voor de zwakkere groepen in de samenleving en een groter draagvlak creëren bij werkgevers en deze kansengroepen zelf.

Conclusie

PIAAC is een rijke dataset die onderzoekers in de toekomst heel wat inzichten zal doen ontginnen in een arbeidsmarktcontext. In dit artikel onderzochten we via PIAAC de basiscompetenties van Vlaamse werklozen en werkenden. We constateerden dat de scores op de basiscompetenties geletterdheid, gecijferdheid en probleemoplossend vermogen het laagst zijn bij laaggeschoolden, migranten en 50-plussers. Deze vaststelling geldt zowel voor Vlaamse werklozen als werkenden. We bekeken daarnaast ook het verband tussen het deelnemen aan opleiding buiten het initieel onderwijs en de gemiddelde scores op de basiscompetenties. Bij de Vlaamse werklozen konden we geen significante relatie vaststellen. Bij de werkenden daarentegen bleek dat degenen die deelnamen aan opleiding hogere scores lieten optekenen op geletterdheid, gecijferdheid en probleemoplossend vermogen dan degenen die geen opleiding ondernamen.

Verschiedende verklaringen zijn mogelijk voor de bovenstaande resultaten. Louter op basis van de PIAAC-dataset is het echter moeilijk hard te maken

welke verklaring het meest aanneembaar is. Zo hebben slechts een beperkt aantal Vlaamse respondenten in PIAAC een werklozenstatuut (222 van de in totaal 4986 Vlaamse respondenten), wat het aantal mogelijke analyses beperkt en zo ook het aantal inzichten dat gepuurd kan worden uit de dataset. Bovendien is de dataset cross-sectioneel – er zijn bijvoorbeeld geen metingen van de basiscompetenties voor de aanvang van de opleiding – wat eveneens de conclusies die we kunnen trekken beperkt. Daarom is enige voorzichtigheid geboden bij het interpreteren van de voorgestelde resultaten in dit onderzoek (en toekomstige onderzoeken).

Toch lijken de analyses een aantal inzichten uit voorgaande onderzoeken te bevestigen. Bij de deelname van werkenden aan opleiding vinden we mogelijk een Matteüeffect terug waarbij sterkere profielen op de arbeidsmarkt meer kans hebben om te participeren aan opleiding en zich zo verder te ontwikkelen. Het is een gedeelde verantwoordelijkheid van verschillende actoren om de *gap* in opleiding tussen sterkere en zwakkere profielen zoveel mogelijk te reduceren. Zowel de Vlaamse overheid, de aanbieders van vorming, werkgevers als werknemersorganisaties kunnen hierin een rol vertolken. Verschillende initiatieven zoals sensibiliserings- en informatieve acties kunnen hierbij een helpende hand zijn (zie bijvoorbeeld Baert, De Rick, & Van Valckenborgh, 2004).

Sarah Vansteenkiste

*Onderzoeksgroep Personeel en Organisatie
Faculteit Economie en Bedrijfswetenschappen,
KU Leuven*

Noot

1. De scores uitgesplitst naar werkloosheidsduur zijn gecontroleerd voor geslacht, leeftijd, opleidingsniveau en etniciteit. De scores uitgesplitst naar geslacht, leeftijd, opleidingsniveau en etniciteit werden gecontroleerd voor de overige kenmerken, uitgezonderd werkloosheidsduur. De vraag naar werkloosheidsduur werd immers slechts ingevuld door de helft van de werkloze respondenten, waardoor er een te beperkte respondentengroep zou overblijven om analyses op uit te voeren.

Bibliografie

- Baert, H., De Rick, K., & Van Valckenborgh, K. (2004). *Naar een positiever leerklimaat in Vlaanderen*. Leuven: HIVA – KU Leuven.
- Becker, G. (1964). *Human capital: A theoretical and empirical analysis with special references to education*. Chicago: University of Chicago Press.
- Cincinatto, S., & De Meyer, I. (2013). *Vaardig genoeg voor de 21ste eeuw? De eerste Vlaamse resultaten bij PLAAC*. Universiteit Gent.
- Sels, L., Bollens, J., & Buyens, D. (2000). *Twintig lessen over het bedrijfsopleidingsbeleid in Vlaanderen*. Leuven: HIVA – KU Leuven.
- SERV. (2012). *VESOC-akkoord loopbaanbeleid*.
- Wouters, M., & Douterlungne, M. (2002). Levenslang leren in Vlaanderen. Deelname permanente vorming en recht op levenslang leren. Module 1: Een Vlaams Strategierapport. In: Baert, H., Douterlungne, M., Van Damme, D., Kusters, W., Van Wiele, I., Baert, T., Wouters, M. De Meester, K., & Scheeren, J. *Bevordering van deelname en deelnamekansen inzake arbeidsmarktgerichte permanente vorming*. Leuven: CPVBO – KU Leuven.